

Rapport fra vurderingsutvalget for ny norsk skjønnlitteratur, lyrikk 2023

Det er to innkjøpsordninger for ny norsk skjønnlitteratur for voksne, en automatisk med seks årlige frister og en selektiv med to årlige frister. Formålet med ordningene er at det blir skapt, utgitt, spredt og lest ny norsk skjønnlitteratur for voksne. Kulturrådet stiller et minstekrav til utgivelsenes kvalitet, og innkjøpene skal samlet sett bidra til stor bredde i norsk litteratur. Gjennom den selektive ordningen tilrettelegges det for at nye utgivere kan få sine publiserte titler vurdert for innkjøp. For den selektive innkjøpsordningen forholder utvalget seg i tillegg til ordningens budsjettamme.

[Retningslinjer for den automatiske innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne](#)

[Retningslinjer for den selektive innkjøpsordningen for ny norsk skjønnlitteratur for voksne](#)

Påmeldinger og innkjøp 2023

Tabeller med 3 års historikk

Automatisk ordning	2021	2022	2023
Antall behandlede titler	79	68	76
Antall innkjøpt	70	58	69
Antall avslått	9	10	7
Innkjøpsprosent	88,6 %	85,3 %	90,8 %

Selektiv ordning	2021	2022	2023
Antall behandlede titler	22	11	9
Antall innkjøpt	2	6	5
Antall avslått	20	5	4
Innkjøpsprosent	9,1 %	54,6 %	55,6 %

Format og målform 2023

Automatisk ordning	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
Både papirbok og e-bok	76	69	7	90,8 %
Kun papirbok	-	-	-	-
Nynorsk	15	13	2	86,7 %
Bokmål	61	56	5	91,8 %

Selektiv ordning	Behandlet	Innkjøpt	Avslått	Innkjøpsprosent
Både papirbok og e-bok	6	4	2	66,7 %
Kun papirbok	3	1	2	33,3 %
Nynorsk	4	2	2	50,0 %
Bokmål	5	3	2	60,0 %

Om utvalget

Vurderingsutvalget for innkjøpsordningen for skjønnlitteratur for voksne, lyrikk har i 2023 bestått av:

Espen Stueland (leder) (1970), Oslo. Forfatter, gjendikter, litteraturkritiker og tidligere tidsskriftredaktør.

Eirik Vassenden (1971), Vestland og Oslo. Professor i nordisk litteratur ved Universitetet i Bergen. Forfatter, tidligere tidsskriftredaktør.

Kjersti Bronken Senderud. (1971), Innlandet. Lyriker. Medlem i programrådet til Nordisk poesifestival.

Siri Gaski (1983), Nordland. Seniorrådgiver ved Nasjonalbiblioteket. Oversetter og kritiker.

Thor Magnus Tangerås (vara) (1972), Oslo. Førsteamanuensis ved Høgskolen Kristiania, poet.

Hans Kristian Rustad (ekstraleser) (1973), Oslo. Førsteamanuensis i nordisk litteratur ved Universitetet i Oslo. Forfatter.

Hildegunn Dale (ekstraleser) (1974), Vestland. Forfatter, redaktør og bibliotekar.

Utvalget er uendret fra 2022. I løpet av året har utvalget hatt sju møter, fire i Kulturdirektoratets lokaler og tre på Zoom.

I lyrikkutvalget leser alle fire medlemmene alle bøkene. Møtet er organisert slik at alle medlemmer legger frem sin lesning og sine synspunkter på boka, før en diskusjon hvor ordet er fritt. Dette gir en svært grundig behandling. Hver bok blir drøftet med tilnærmet samme grundighet før innkjøp eller avslag avgjøres.

I noen tilfeller er et av medlemmene inhabilt, da innkalles vara. Mulig inhabilitet varsles og diskuteres i god tid før møtet, slik at vara eller ekstraleser har tid til å lese den aktuelle utgivelsen. I 2023 var det meldt inhabilitet i forbindelse med seks titler.

For at behandlingen skal ende med innkjøp eller avslag, kreves en flertallsbeslutning. Hvis det ikke blir flertall for innkjøp eller avslag i utvalget, blir vara og/eller ekstralesere innkalt og søknaden om innkjøp behandles på ny på det påfølgende møtet. I 2023 ble fem titler behandlet på ny med vara og/eller ekstralesere. Listen har vært lav for å utsette beslutningen og innkalle ekstralesere når utvalget har funnet grunn til det.

Tendenser og analyser

Den norske samtids poesien representerer et stort mangfold hva gjelder alt fra stiler, formgrep, innhold og tematikk. Det er bøker skrevet i alt fra klassisk sonettform til mer fortellende langdikt, tidvis som et markert oppbrudd fra poetiske konvensjoner og forsøk på å videreutvikle diktet mot nye uttrykksformer, eller også sterkt fortattede dikt som krever langsom lesing og som i en eller annen forstand viderefører arven fra den poetiske modernismen. Det er eksempler på bøker med visjonær, metafysisk orientering utover, energi, ekspansjon og big bang, så vel som bøker om poetens helt nære omgivelser beskrevet i et nøkternt språk med sparsom bruk av klassiske poetiske virkemidler. Det skrives fra mange ulike posisjoner i samfunnet og med henvendelse til mange ulike lesere,

ikke bare til den skolerte eller tradisjonelle poesileseren. Utvalget har behandlet 30 bøker skrevet av kvinner, 45 av menn og 1 av en ikke-binær.

Noen tendenser

Som i tidligere år finner vi i årets bunke flere bøker som handler om foreldre-barn-relasjonen i en hverdagssetting. Dette er temaet for eksempel i Marte Hukes *Los*, en bok med dikt som tidvis makter å gi plass både til den store verden (krigen i Ukraina) og det hjemlige, den familiære hverdagssituasjonen: I diktet «(Februar 2022)» henvises det både til krigen i Ukraina og til Harald Sæveruds to komposisjoner Kjempevisen-slåtten og Rondo Amoroso. Huke belyser hvordan førstnevnte komposisjon ble skapt av de ytre omstendighetene («spontant som en forbitret ed brast tonene ut av meg») og den sistnevnte i en hverdaglig situasjon, i samtale med sin fire år gamle sønn som satt på gulvet.

Flere bøker er dreid rundt poetens reisevirksomhet i verden. Et spørsmål for det poetiske jeget er hvordan forstå det fremmede, eller diktet tar form av et arbeid med å fremmedgjøre tradisjonelle norske perspektiver og verdier.

Flere bøker tematiserer mannsidentitet og for eksempel trange kjønnsroller i innvandrer kulturer. Det skrives også med utgangspunkt i queererfaringer. Lucas Rijnvelds *Spisskarvekløyvere* (gjendiktet av Hedda Vormeland) er en slik bok, og hos M. Seppola Simonsen (i *Den tredje*) blir temaet kjønnsidentitet kombinert med en sterk fremstilling av det å ha en kvensk identitet: «jeg vil rope / jeg er bare *hän* / *joka ellää* / *jolla on* / *kaksi nimmee* / men det er usant / jeg er hun som ikke snakker / sitt eget språk / jeg er han som ikke har et eneste navn».

Flere bøker handler om svangerskap, ufrivillig barnløshet og spontanabort. Disse diktene tematiserer mental helse, sorg, følelser av avmakt og selvtterapi. Prosjektet kan være mer eller mindre uttalt feministisk. Temaet er viktig.

Utvalget har diskutert at diktsamlinger hvor det tematiske eller narrative er overordnet, ofte får en språklig flat uttrykksform og mangler undertekst.

Poesiåret bød på samtidskritisk og engasjert poesi som er utforskende og spørrende, snarere enn å presentere ferdigtygde svar: Juliane Ruis *Jorden skriver* handler om menneskets plass i naturen. Agnar Lirhus har skrevet en bok hvor hvert dikt er skrevet som en pendant til et dikt i Arne Rustes bejublete diktsamling *Indre krets* (1999). Lirhus skriver om menneskets omforming av alt som omgir oss, med et blikk for klodens alvorlige økologiske tilstand og krigen i Ukraina.

Løfter vi blikket litt fra diktet mellom permene, viser året 2023 at det er et betydelig politisk engasjement blant poeter og poesilesere. Poesien gir muligheter til å reagere raskt og kommentere samtidens begivenheter. Oppleste dikt skaper fellesskap og inngår i det som er blitt kalt en begivenhetskultur (Mønster, Rustad, Schmidt: *Digtoplæsning. Former og fællesskaber*, Fagbokforlaget 2022). Dikt til støtte for sivile palestinere drevet på flukt av israelske militære i Gaza er blitt lest opp på arrangementer: I Oslo har det vært arrangert en serie opplesninger, «Poesi i solidaritet med Palestina», på utestedet Perla; publikums donasjoner gikk til Norvac sitt arbeid i Gaza.

Politiske dikt engasjerer, på godt og vondt: Det oppsto en diskusjon om poesi formidlet i offentligheten da ansatte ved Deichman ville bruke bibliotekets instagramkonto

til å legge ut dikt av palestinske diktere, noe den daværende direktøren for Deichman, Knut Skansen, valgte å stanse. En rekke ansatte skrev et krast innlegg i Klassekampen 22. november («Når palestinsk poesi gjør biblioteket til et utrygt sted»). Opplesninger, publisering på Instagram og andre former for aksjonisme er eksempler på at poesi brukes og lever et liv også utenfor bokpermene.

Dikt brukes i livsdefinerende øyeblikk. Dikt kjøpt inn på den norske innkjøpsordningen får på den måten verdi langt ut over bokas permer og når mange. Innledningsvis i sin nyttårstale 2023 refererte Kong Harald til diktet «Usynlege hender leier oss ...» av årets nobelprisvinner, Jon Fosse (fra samlingen *Auge i vind*) – et dikt kongen også tok opp igjen mot slutten av talen: «Mitt nyttårshåp er at vi skal være de usynlige hendene som leier hverandre.»

Gjendiktninger til norsk representerer en betydelig andel av poesien som kjøpes inn; nesten tyve prosent. Gjendiktninger beriker litteraturen som utgis på norsk. Hovedtyngden av det som blir gjendiktet er samtidspoesi; fra islandsk, fransk, engelsk, nederlandsk og tysk, men også klassikere som Marina Tsvetajeva, Guillevic og Dante. Purgatorium-delen i det 700 år gamle verket *Den guddommelige komedie* er mesterlig overført til bokmål av Erik Ringen. Lesere som ønsker seg språklig villskap og uforutsigbarhet i poesien, får ønsket innfridd i Nora Gomringers *Jeg skal gjøre noe med språket*, utsøkt gjendiktet fra tysk av Arild Vange. Gomringers bok er utgitt på Solum Bokvennen, som fortjener ros for sin satsning på gjendiktninger; det gjør også Oktobers gjendiktterserie og Gyldendals Kanon-serie, som har spesialisert seg på gjendiktninger fra antikken. Serien er redigert eminent og stødig og utmerker seg med filologisk grundighet: for- og etterord, noteapparat som gir nødvendig informasjon om de 2500–2000 år gamle verkene. Uten disse paratekstene ville verkene vært mindre tilgjengelige for lesere i dag. Det grundige arbeidet som er lagt ned ivaretar leserens behov for å vite om bakgrunn m.m. Robert Emil Berge har gjendiktet Evripides' *Helena* på mesterlig vis. En annen som bør fremheves er Notto R. Thelles imponerende gjendiktning fra japansk, *Veiens visdom og vandringens poesi. Fire japanske vandrepoeter*. Også dette er en bok som tar formidlerrollen på stort alvor og gjør leseren litt klokere.

De to siste bøkene som er fremhevet her, Berges og Thelles gjendiktninger, utmerker seg med forord som bidrar til å løfte og berike leseropplevelsen. Vurderingsutvalget for lyrikk har på flere av årets møter diskutert behovet for forord/etterord i gjendiktninger – det er ikke til å komme forbi at noen gjendiktninger lider under å mangle slike. Det er stort sett et gode når gjendiktninger utstyres med forord; det gir lesere bedre grunnlag for å forstå diktene og den historiske og kulturelle sammenhengen diktene er skrevet i. Det kan også være momenter ved gjendiktningen som trenger utdypning og begrunnelse. Det kan virke som at forlag, ved å utelate for-/etterord, tar lett på utgivelsen. Skyldes det økonomi? Det kan ikke være noe krav at alle gjendiktninger skal ha for-/etterord, men forlag kan i alle fall oppfordres til å vurdere å ha det med.

Til alle gjendiktninger blir det bestilt en uttalelse av en fagkonsulent. Vedkommende leser gjendiktning opp mot originalen, drøfter ordvalg og språklige problemstillinger, og begrunner sitt syn på om valg og løsninger fungerer, f.eks. om gjendikteren har truffet tonen. Uttalelsen skal ende med en anbefaling om innkjøp eller avslag. Den bidrar til å sikre at behandlingen blir helhetlig og kvalitetssikret. I år har konsulenten flere ganger gjort

oppmerksom på at gjendikteren har valgt å legge til momenter som ikke står i originalen – uten å gjøre lesere oppmerksom på det eller begrunne hvorfor. Leseren står da overfor et dikt som er en mellomting mellom en ny tekst og en gjendiktning. Det gjelder ikke mange tekster i hver bok, men utvalget stusser ved fremgangsmåten. I 2023 mottok utvalget 17 uttalelser til de 16 gjendiktningene (i et enkelt tilfelle måtte utvalget be om å få en helt ny uttalelse). Noen ganger har gjendiktningene krevd ekstra lang diskusjon og ny behandling med ekstrallesere når det ønskelige i å få forfatterskapet på norsk, må veies mot at konsulenten påpeker alvorlige eller uakseptable feil ved gjendikterarbeidet. Vi henstiller til forlagene om å sørge for tilstrekkelig kvalitetssikring av gjendikterarbeidet. Et av kvalitetskriteriene utvalget arbeider etter, er om den påmeldte tittelen har gjennomgått nødvendig redaksjonell behandling.

Når det gjelder antallet debutanter, merker utvalget seg at på automatisk innkjøpsordning sank antallet utgivelser: 10 debutanter i 2023 (13 prosent), mot 12 debutanter i 2022 (17 prosent). På selektiv ordning økte antallet debutanter: 4 debutanter i 2022 (36 prosent av alle påmeldte), mot samme antall i 2023, men da med færre påmeldte titler (44 prosent). Antallet er gjerne et utslag av tilfeldigheter, men kan også ha å gjøre med forlagenes økonomi og endringer i bokmarkedet. Utvalget vil følge utviklingen.

Utvalget ble orientert om at det var en økonomisk pott som tillot innkjøp av fem titler på selektiv ordning i første innkjøpsrunde. Under behandlingen av bøkene kom vi frem til at det var seks titler vi ønsket innkjøpt. Utvalgsleder tok kontakt med sekretariatet for å høre om det var mulig å få overført midler fra selektiv ordning hos prosautvalget (som kjøpte inn færre titler enn mulig), for å kunne kjøpe inn alle de seks titlene. Dette ble godkjent. Utvalget vil takke for smidigheten.

På automatisk innkjøpsordning var det i år syv titler som ikke ble kjøpt inn (innkjøpsprosent på 91 %, mot 85 % i 2022), på selektiv ordning ble seks kjøpt inn (innkjøpsprosent på 55 %, mot 50 % i 2022). Diskusjonene som ender med avslag, er ekstra grundige. Et eksempel på hva som til slutt kan bli utslagsgivende når en tittel får avslag, er at diktene oppleves som trivielle og endimensjonale; det mangler perspektiver og dybde som kan løfte språket. Et problem kan være at den overordnede narrative strukturen er sterkere enn den enkelte teksten; det mangler tilstrekkelig litterær kvalitet. Utvalget har diskutert om stoffet i slike tilfeller ville vært tjent med å få en romanform. En annen type problem kan være at diktets mest fremtredende språklige og klanglige virkemiddel, rim og rytme, blir praktisert for enkelt. Diktene lider under håndverksmessige mangler. Det blir gjerne i overkant mange nødrim og konstruerte ordstillinger (inversjoner) for å få rimene til å gå opp.

Også i år har det iblant vært overraskende store forsinkelser i utsendelser av bøker fra forlag eller Forlagssentralen, til tross for opptil flere purringer. Dette skaper i sin tur forsinkelser i behandlingen av bøkene. I et tilfelle gikk det tre måneder fra boka ble lansert til alle medlemmene hadde mottatt den. Den ble utgitt på et av landets største forlag. Ikke alle forlag virker like ivrige med å sende bøkene til utvalgets medlemmer som til avisenes kulturredaksjoner. I noen tilfeller har forsinkelsene ført til at noen av medlemmene har

måttet lese verkene elektronisk (pdf) heller enn fysisk. Dette er verken ønskelig eller heldig – da bøkene skal vurderes som helhetlige, estetiske verk.

Vedlegg

Påmeldinger og innkjøp fordelt på forlag i 2023 – automatisk ordning:

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
AUDIATUR - NETTBOKHANDEL Martin Martinius Sørhaug	1	1	-
AUDIATUR BOKHANDEL AS	3	3	-
BONNIER NORSK FORLAG AS	2	2	-
CÁLLIIDLÁGÁDUS AS	1	1	-
CAPPELEN DAMM AS	6	6	-
CAPPELEN DAMM AS AVD FORLAG	13	12	1
DET NORSKE BIBELSELSKAP	1	1	-
FORLAGET OKTOBER AS	9	9	-
GYLDENDAL NORSK FORLAG AS	11	10	1
H ASCHEHOUG & CO W NYGAARD AS	7	7	-
H E BRAMNESS Hanne Elisabeth Bramness	1	1	-
INKOGNITO PUBLISERING DA	1	1	-
KAGGE FORLAG AS	1	1	-
KREATIV STRØMME	1	-	1
ORKANA FORLAG AS	1	-	1
SOLUM BOKVENNEN AS	7	7	-
STIFTINGA DET NORSKE SAMLAGET	6	5	1
VIGMOSTAD & BJØRKE AS AVD ST OLAVS GATE OSLO	1	1	-
ZETH FORLAG Kurt Johannessen	1	1	-
ÆR FORLAG AS	2	-	2
Totalt	76	69	7

Påmeldinger og innkjøp fordelt på forlag i 2023 – selektiv ordning:

Forlag	Behandlet	Innkjøpt	Avslått
ANTIPODE FILMS AS	1	1	-
ASSATA AS	1	-	1
EXISTENZ FORLAG AS	1	1	-
FORLAGET METOPE HAUGE	1	1	-
NÁLAGA TJÁLLAGA AIRA	1	-	1
ORDMOR Lisbeth Nilsen	1	1	-
REGLESMED SKOGSETH	1	-	1
STUEN BØKER OG BØRST AS	1	1	-
TEKST FORLAG AS	1	-	1
Totalt	9	5	4